

MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER İLE İŞSİZLİK İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Bünyamin DEMİRGİL¹

ÖZET

Ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik ülkelerin en önemli makroekonomik göstergeleri içinde yer almakta ve yakından takip edilmektedir. Ekonomik yapı içerisinde istikrarsızlık göstergesi olan işsizlik sorunu ise tüm ülkelerin karşı karşıya kaldıkları ve çözüm üretmeleri gereken önemli bir konudur. İşsizlik konusunun önemi konunun ekonomik yönü olduğu kadar sosyal yönünün de olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de de özellikle son dönemde işsizlik oranlarında yaşanan artışlar bu alana olan ilginin artmasına neden olmuştur. Bu kapsamda çalışmada Türkiye’de işsizlik üzerinde etkili olduğu düşünülen makroekonomik değişkenlerden ekonomik büyüme, enflasyon, faiz ve döviz kurunun işsizlik ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada, Türkiye’nin 2010:01-2020-06 dönemi için işsizlik ile makroekonomik değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı ARDL sınır testiyle incelenmiştir. Test sonucunda işsizlik ile makroekonomik değişkenler arasında uzun dönemli bir eşbütünlük ilişkisi tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, Ekonomik Büyüme, Enflasyon, Döviz Kuru, Eşbütünlük Testi

THE UNEMPLOYMENT RELATIONSHIP WITH MACROECONOMIC VARIABLE: AN ECONOMETRIC ANALYSIS ON TURKEY

ABSTRACT

Economic growth, inflation and unemployment are among the most important macroeconomic indicators of countries and are closely monitored. The problem of unemployment, which is an indicator of instability in the economic structure, is an important issue that all countries need a solution. Unemployment has a significant impact on its social aspect as well as its economic aspect. Especially, recent increases in unemployment rates in Turkey have led to increased interest in this field. In this study, the relationship of economic growth, inflation, interest and exchange rate with unemployment was examined among macroeconomic variables that are considered to have an effect on unemployment in Turkey. In the study, the existence of a long-term relationship between unemployment and macroeconomic variables for the period 2010:01-2020-06 in Turkey was examined using the ARDL bound test. According to the test results, a long-term co-integration relationship between unemployment and macroeconomic variables was determined.

Key Words: Unemployment, Economic Growth, Inflation, Exchange Rate, Cointegration Test

¹ Dr. Öğr. Üyesi, SCÜ, İİBF, Maliye Bölümü, e-posta: bdemirgil@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1150-0225

Geliş Tarihi: 18.01.2021 / Kabul Tarihi: 18.05.2021 Çalışma Türü: Araştırma Makalesi

GİRİŞ

Eksik istihdam durumu ile ortaya çıkan işsizlik, genel olarak piyasadaki cari ücret düzeyinde çalışma istek ve gücünde olup iş arandığı halde iş bulunamaması durumu olarak tanımlanmaktadır. Ekonomide birçok sorunun kaynağını oluşturan işsizlik, tüm ülkelerin çözmek için çaba harcadığı hem toplumsal hem de ekonomik yönü bulunan sosyo-ekonomik bir konudur.

İşsizliğin toplum üzerinde sosyal ve ekonomik olmak üzere iki tür maliyeti bulunmaktadır. Sosyal maliyet, kendi içinde doğrudan ve dolaylı sosyal maliyetler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan doğrudan sosyal maliyetler; işsiz olarak nitelenen kesimin gelir, statü, imaj ve değer kaybı olarak açıklanırken alkol, uyuşturucu, hırsızlık ve kayıt dışı ekonominin yaygınlaşması da işsizliğin dolaylı sosyal maliyetleri olarak görülmektedir. Ekonomik maliyet ise emek faktörünün üretime koşulmamasından dolayı gerçekleştirilemeyen üretim ve değer kaybını ifade etmektedir (Mızrak, 2018:179).

Ülkelerin ekonomik ve sosyal yapıları üzerinde önemli maliyetlere neden olan işsizlik sorunu, Türkiye'nin de yıllardır çözülemeyen önemli bir makroekonomik problemi olmuştur. Türkiye'de cumhuriyetin kuruluşundan 1980'li yıllara kadar işsizlik oranları düşük seyrettiği için işsizlik önemli bir sorun olarak görülmemiştir. Bu dönemde Türkiye'de sanayi işletmelerinin sayısının az olması, nüfusun önemli kısmının kırsal kesimde yaşayarak geçimlerini tarımsal faaliyetlerden sağlamaları işsizliğin düşük olmasına neden olmuştur (Karaca, 2020:112). Türkiye'de özellikle 1980 Kararları sonrası finansal serbestleşme ve dış ticaretin serbest hale gelmesi ile bu duruma hazırlıksız olan yakalanan işletmelerin yaşanan rekabete uyum sağlayamaması ile işçilerin işten çıkarılmaları işsizlik oranlarını artırmıştır. Ayrıca işsizlik oranlarının artmasında dışarıya açılan ekonominin kırılğan bir yapıya girmesi ve dış şoklara karşı hassas olması da etkili olmuştur. 1980 Kararları sonrası dış kaynaklı sorunlar ile ülke içerisinde ekonomik istikrarın sağlanamaması enflasyon oranlarını artırmış, artan enflasyon yatırımları dışlayarak işsizlik oranlarını artırmıştır. Ayrıca 1994, 1999, 2000, 2001 ve 2008 krizleri sonrası işsizlik oranları yaşanan krizlerden olumsuz etkilenerek artış göstermiştir (Akcan ve Ener, 2018:264).

Türkiye'de 2018 yılında çalışabilecek 60,9 milyonluk nüfusun yaklaşık 32 milyonu ülkenin işgücünü oluşturmaktadır. İşgücünün 27,7 milyonu istihdam edilmekte; kalan 4,3 milyonu ise işsiz durumdadır. Türkiye'de 2018 yılında %13,5 olan işsizlik oranı 1990 yılında %8, 2000 yılında %6, 2010 yılında %11,1 olarak gerçekleşmiştir (Eğilmez, 2020:220). 2019 yılında %13,7'ye yükselen işsizlik oranı Haziran 2020'de %13,4 olarak gerçekleşmiştir. Görüleceği üzere özellikle son yıllarda işsizlik oranlarında hızlı bir artış yaşanmıştır.

Türkiye'de her dönem önemli olan ancak son dönemde işsizlik oranlarında yaşanan hızlı artışlar ile gündemi daha çok meşgul eden işsizlik sorunu ülkenin tartışmalı konuları içinde yer almaktadır. Çalışmanın amacı Türkiye'de son yıllarda artan işsizlik oranlarında makroekonomik faktörlerin etkilerinin olup olmadığının tespit edilmesidir. Bu kapsamda çalışmada 2010:01-2020:06 dönemi aylık verileri kullanılarak işsizlik oranı ile makroekonomik faktörler olarak alınan ekonomik büyüme, enflasyon, döviz kuru ve faiz ilişkisi sınır (ARDL) testi ile incelenmektedir.

1. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatürde işsizliği etkileyen makroekonomik faktörlerin araştırılmasına yönelik çok sayıda çalışma yer almaktadır. Bu çalışmalara bakıldığında genel olarak işsizlik ile ekonomik büyüme ve işsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik oldukları görülmektedir. Ayrıca literatürde işsizliği açıklamaya yönelik enflasyon ve büyüme değişkenlerinin dışında farklı değişkenlerin de kullanıldığı çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalardan işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi

inceleyen çalışmalardan; Uysal ve Erdoğan (2003), çalışmalarında 1980-2002 dönemi için regresyon analizi ve Granger nedensellik testi ile Türkiye’de enflasyon ve işsizlik ilişkisini incelemişlerdir. Analiz sonucuna göre iki değişken arasında 1990-2002 dönemi için ilişkinin yönü negatif iken 1980-2002 dönemi için ilişkinin yönü pozitiftir. Kuştepe (2005), çalışmasında Türkiye’de enflasyon ile işsizlik ilişkisini incelemek için 1980-2001 dönemi yıllık verileri ve 1988:2-2003:1 dönemi altı aylık verileri ile iki farklı veri seti kullanarak regresyon analizi yapmıştır. Çalışmanın sonucunda her iki veri setinde de değişkenler arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Pazarlıoğlu ve Çevik (2007), çalışmalarında Türkiye’de enflasyon ve işsizlik ilişkisini 1939-2005 yılları arasında Ratchet model yardımıyla incelemişlerdir. Çalışma sonucunda işsizlik gerek enflasyondan gerekse işsizlik oranının zirve değerinden etkilenmektedir. Hepsağ (2009), çalışmasında enflasyon ve işsizlik ilişkisini Türkiye’nin 2000:01-2007:03 dönemi aylık verileri kullanarak sınır testi yardımıyla araştırmıştır. Test sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir. Bayrak ve Kanca (2013), çalışmalarında Türkiye’nin 1970-2010 dönemi için enflasyon ve işsizlik ilişkisini Engle-Granger eşbütünlük testi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemde eşbütünlük ilişkisi bulunmamasıyla birlikte kısa dönemde enflasyon ile işsizlik arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

İşsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan; Göktaş Yılmaz (2005), çalışmasında Türkiye’nin 1978-2004 dönemi için işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testiyle analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda nedensellik ilişkisinin yönünün işsizlik oranından ekonomik büyümeye doğru olduğu görülmüştür. Kanca (2012), Türkiye’nin 1970-2010 yılları arasında işsizlik ve ekonomik büyüme ilişkisini incelediği çalışmasında yöntem olarak Engle-Granger eşbütünlük testi ve Granger nedensellik testi kullanmıştır. Eşbütünlük testi sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan çalışmanın nedensellik testi sonucuna göre nedensellik ilişkisinin yönünün büyümeden işsizliğe doğru olduğu görülmüştür. Eser (2014), çalışmasında Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisini 1970-2010 dönemi için Johansen eşbütünlük testi ile incelenmiştir. Test sonucunda değişkenler arasında uzun bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arı (2016), çalışmasında Türkiye’nin 1980-2014 dönemi için büyüme ve işsizlik ilişkisini Bayer ve Hanck eşbütünlük ve Hacker ve Hatemi-J nedensellik testleriyle incelemiştir. Eşbütünlük testi sonucuna göre değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan nedensellik testi sonucuna göre değişkenler arasında bir nedensellik ilişkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Öztürk ve Sezen (2018), çalışmalarında Türkiye ekonomisinin 2005:Q1 ile 2017:Q3 dönemi için büyüme ve işsizlik arasındaki eşbütünlük ilişkisini Engle-Granger testi ile nedensellik ilişkisini ise Granger testiyle incelemişlerdir. Test sonuçlarından eşbütünlük testine göre değişkenlerin eşbütünlük olduğu tespit edilmiştir. Nedensellik testi sonucuna göre nedensellik ilişkisinin büyümeden işsizliğe doğru olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İşsizlik ve birden fazla makroekonomik değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan; Özdemir vd. (2012), çalışmalarında Türkiye’nin 1978-2010 dönemi verilerini kullanarak asgari ücret, milli gelir ve enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi Engle- Granger eşbütünlük testi ile incelemişlerdir. Eşbütünlük testine göre uzun dönemde değişkenlerin eşbütünlük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzun dönemde asgari ücretteki ve enflasyondaki artışın işsizlik oranını artırdığı ancak milli gelirdeki artış ise işsizlik oranını azalttığı tespit edilmiştir. Selim ve Ayvaz Güven (2014), yaptıkları çalışmada Türkiye’nin 1990-2012 yılları arasında işsizlik ile döviz kuru, enflasyon ilişkisini Johansen eşbütünlük testi ve Granger nedensellik testiyle incelemişlerdir. Johansen eşbütünlük testine göre değişkenlerin uzun dönemde eşbütünlük olmadığı tespit edilmişken Granger nedensellik testine göre nedenselliğin döviz kurundan enflasyon ve işsizliğe doğru olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özçelik ve Uslu (2017), çalışmalarında işsizlik ile ekonomik büyüme, enflasyon ilişkisini Türkiye'nin 2007:01-

2014:12 dönemi için ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyon arasındaki uzun dönemli ilişkiyi Johansen eşbütünleşme testi ile araştırmışlardır. Testi sonucuna göre değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Akcan ve Ener (2018), çalışmalarında makroekonomik değişkenlerin işsizlik ile ilişkisini Türkiye'nin 2000:Q1-2015:Q3 dönemi verilerini kullanarak VAR yöntemiyle analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda işsizlik oranındaki değişimi en iyi açıklayan değişkenin reel döviz kuru olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayhan (2019), çalışmasında Türkiye ekonomisinde işsizliğin makroekonomik belirleyicilerini 2005:01-2018:11 dönemi için ARDL, DOLS, FMOLS ve eşik regresyon modelleri kullanarak incelemiştir. Çalışmanın sınır (ARDL) testi sonucunda sanayi üretimi işsiz sayısını negatif, TÜFE ve faiz oranı ise işsiz sayısını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Reel efektif kuru ile işsizlik sayısı arasındaki ilişkinin ise istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmüştür. Yine çalışmada kullanılan DOLS, FMOLS ve eşik regresyon modellerinin de sınır testi ile benzer sonuçlar verdiği saptanmıştır.

2. VERİ, METODOLOJİ VE EKONOMETRİK ANALİZ

Bu çalışmada Türkiye'ye ait 2010:01-2020:06 dönemi aylık verileri kullanılarak işsizlik ile işsizliği etkilediği düşünülen makro ekonomik değişkenlerden ekonomik büyüme, döviz kuru, enflasyon ve faiz arasındaki eşbütünleşme ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak işsizliği temsilen işsiz sayısı kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerden ekonomik büyümeyi temsilen sanayi üretim endeksi, enflasyonu temsilen tüketici fiyat endeksi, döviz kurunu temsilen reel efektif döviz kuru ve faizi temsilen bankalar tarafından bir yıla kadar vadeli mevduatlara uygulan ortalama faiz oranları kullanılmıştır. Kullanılan değişkenlerin tamamı doğal logaritmaları alınarak analize dâhil edilmiştir. Değişkenler için kullanılan harf sembollerinden, (*lnisz*) işsizliği, (*lnbym*) büyümeyi, (*ln dk*), döviz kurunu, (*lnenf*), enflasyon oranını ve (*lnfaiz*) ise faiz oranlarını göstermektedir. Çalışmada kullanılan veriler EVDS veri tabanından sağlanmıştır. Analizler E-Views 10.0 paket programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada Türkiye'de işsizlik ile işsizlik etkileyen makroekonomik faktörler arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere ilk olarak değişkenlerin durağanlığının tespiti için ADF (Augmented Dickey Fuller) birim kök testi kullanılmıştır. ADF birim kök testi sonrası ARDL sınır testi ile değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi araştırılmıştır. Bu kapsamda tablo 1 durağanlığın araştırılması için yapılan birim kök testi sonucunu göstermektedir.

Tablo 1. Birim Kök Testi Sonucu

Değişkenler	Sabit		Sabit ve Trend	
	t- İstatistiği	Olasılık	t- İstatistiği	Olasılık
<i>Lnisz</i>	-0.8556	0.7990	-3.0929	0.1125
<i>Lnby m</i>	-2.4098	0.1411	-0.6786	0.9720
<i>Ln dk</i>	-0.0107	0.9553	-2.8404	0.1857
<i>Ln enf</i>	2.4435	1.0000	-0.4777	0.9835
<i>Ln faiz</i>	-1.7658	0.3961	-1.9066	0.6457
Δ <i>lnisz</i>	-2.6638	0.0032*	-2.9571	0.1486*
Δ <i>lnby m</i>	-3.8608	0.0031*	-5.0529	0.0003*
Δ <i>ln dk</i>	-9.2563	0.0000*	-9.3863	0.0000*

$\Delta \lnenf$	-6.6247	0.0000*	-7.2295	0.0000*
$\Delta \lnfaiz$	-9.4446	0.0000*	-9.4065	0.0000*

*%5 düzeyinde anlamlılığı belirtmektedir.

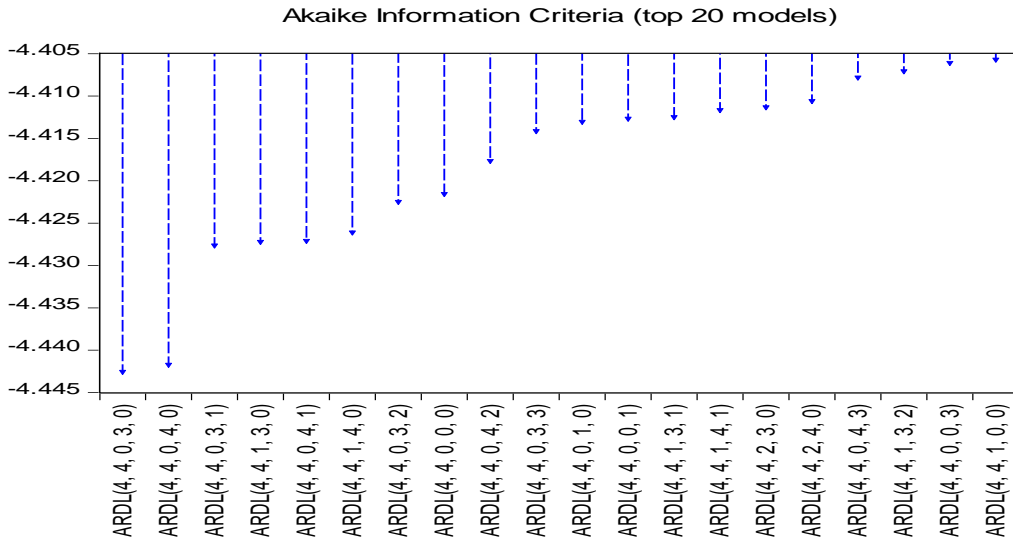
ADF birim kök testi sonuçlarının yer aldığı tablodan değişkenlerin tamamının düzeyde durağan olmadıkları görülmektedir. Ancak birinci farkları alındıktan sonra ise değişkenler durağanlaşmaktadır. ADF birim kök testi ile değişkenlerin durağanlıkları incelendikten sonra değişkenlerin uzun dönemli bir ilişki gösterip göstermediklerinin tespiti için Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yapılmaktadır.

Çalışmada değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin araştırılması için ARDL sınır testi kapsamında kullanılan denklem (1) şu şekildedir;

$$\begin{aligned} \Delta \lniszt = & \alpha_0 + \beta_1(\lnisz)_{t-1} + \beta_2(\lnbym)_{(t-1)} + \beta_3(\ln dk)_{(t-1)} + \beta_4(\lnenf)_{(t-1)} \\ & + \beta_5(\lnfaiz)_{(t-1)} + \sum_{i=1}^m \lambda_{1i} \Delta(\lnisz)_{(t-i)} + \sum_{i=1}^m \lambda_{2i} \Delta(\lnbym)_{(t-i)} \\ & + \sum_{i=1}^m \lambda_{3i} \Delta(\ln dk)_{(t-i)} + \sum_{i=1}^m \lambda_{4i} \Delta(\lnenf)_{(t-i)} + \sum_{i=1}^m \lambda_{5i} \Delta(\lnfaiz)_{(t-i)} \\ & + \mu_t \end{aligned} \quad (1)$$

ARDL modelinde öncelikle Akaike (AIC) bilgi kriterine göre en küçük değeri sağlayan gecikme uzunluğu, modelin gecikme uzunluğu olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda aşağıda şekil 1’de AIC kriterine göre belirlenen modeller verilmiştir.

Şekil 1. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Şekil 1’e göre gecikme uzunlukları belirlenmesinde en düşük gecikme değerini sağlayan ARDL (4,4,0,3,0) modeli için sınır testi sonucunda hesaplanan F istatistik değerleri tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2. ARDL (4,4,0,3,0) Modeli F İstatistiği ve Sınır Değerler

k	F istatistiği	%5 anlamlılık düzeyinde sınır değerler	
		Alt sınır	Üst sınır
4	5,20	2,26	3,48

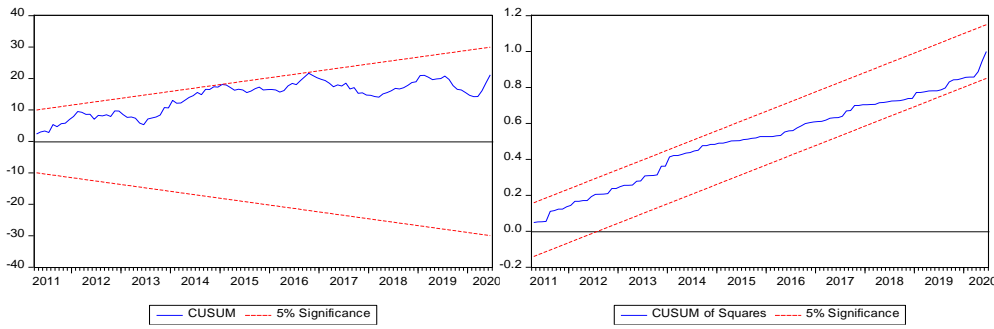
ARDL (4,4,0,3,0) modelinde F istatistik değerinin %5 anlamlılık düzeyinde üst sınır değerinden büyük olması değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olduğunu göstermektedir. ARDL (4,4,0,3,0) modelinin otokorelasyon, değişen varyans, model kurma hatası ve normallik ile ilgili tanısal testlerine ait sonuçlar tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. ARDL (4,4,0,3,0) Modeli Tanısal Test Sonuçları

Tanısal Testler	LM	(Olasılık)
Otokorelasyon testi	$X_{BG}^2=2.13$	(0.12)
Değişen varyans	$X_{ARCH}^2=0.17$	(0.89)
Model kurma hatası	$X_{Ramsey}^2=0.22$	(0.81)
Normallik testi	$X_{JB}^2=0,69$	(0,70)

ARDL (4,4,0,3,0) modeli tanısal test sonuçlarına göre modelde hata terimlerinin korelasyonlu olmadığı, hata terimlerinin varyansının sabit olduğu, model kurma hatasının olmadığı ve hata teriminin normal dağıldığı görülmektedir. Çalışmada tahmin edilen değişkenlerin istikrarlılığını araştırmak için Brown, Durbin ve Evans (1975) tarafından geliştirilen CUSUM ve CUSUMQ testleri yapılmıştır. Şekil 2’de CUSUM ve CUSUMQ test sonuçları sunulmuştur.

Şekil 2. CUSUM ve CUSUMQ Grafikleri

CUSUM ve CUSUMQ test sonuçlarına bakıldığında hata terimlerinin kritik sınırların içerisinde olduğu görülmektedir. Bu ise incelenen dönemde katsayıların istikrarlı olduğunu göstermektedir. Çalışmada ARDL (4,4,0,3,0) olarak belirlenmiş modele ait uzun dönem katsayıları tablo 4’de sunulmaktadır.

Tablo 4. Uzun Dönem Katsayıları

Değişkenler	Katsayı	t- İstatistiği	Olasılık
lnbym	-0.7826	-2.4266	0.0169
ln dk	0.5929	5.8785	0.0000
lnenf	1.5740	7.0672	0.0000
lnfaiz	0.0040	0.0343	0.9727

Modelin uzun dönem katsayıları incelendiğinde faiz dışındaki değişkenlerin %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülmektedir. Tablo 4 incelendiğinde işsiz sayılarını ekonomik büyüme negatif yönde etkilemekte iken döviz kuru ve enflasyon pozitif yönde etkilemektedir. Bu kapsamda uzun dönemde ekonomik büyümedeki %1’lik bir artış işsiz sayısını %0,78 oranında

azaltmakta iken döviz kurundaki %1'lik bir artış işsiz sayısını %0,59 oranında artırmakta ve enflasyondaki %1'lik bir artış ise işsiz sayısını %1.57 oranında artırmaktadır.

Değişkenlere ait kısa dönem ilişkisi için ARDL (4,4,0,3,0) modelinden elde edilen hata düzeltme modeli sonuçları tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5. Kısa Dönem Katsayıları

Değişkenler	Katsayı	t- İstatistiği	Olasılık
D(lnisz(-1))	0.7039	8.7223	0.0000
D(lnisz(-2))	0.0951	0.9161	0.3615
D(lnisz(-3))	-0.3816	-4.8746	0.0000
D(lnbym)	0.0715	2.7516	0.0069
D(lnbym(-1))	0.1791	5.0007	0.0000
D(lnbym(-2))	0.2536	7.5632	0.0000
D(lnbym(-3))	0.1616	5.4797	0.0000
D(lnenf)	0.6439	2.7428	0.0071
D(lnenf(-1))	-0.3784	-1.4752	0.1430
D(lnenf(-2))	0.6890	3.0674	0.0027
ECM(-1)	-0.1014	-5.1930	0.0000

Kısa dönem sonuçları incelendiğinde, hata düzeltme terimini ifade eden ECM (-1) %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve katsayı değeri 0 ile -1 arasında yer almaktadır. Bu sonuç modelin hata düzeltme modelinin çalıştığını göstermektedir. Hata düzeltme katsayısı değerinin -0.101491 olması, kısa dönemde bir şok meydana gelmesi durumunda kısa dönemde bu şokun yaklaşık %10'unun bir dönem sonra düzeleceğini ve uzun dönemde bu şokun ortadan kalkmasının yaklaşık on ay süreceğini göstermektedir.

SONUÇ

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de işsizlik ekonominin en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Özellikle son dönemde işsizlik oranlarında yaşanan artışların etkisiyle işsizlik konusu sürekli ülke gündeminde yer almaktadır. Çalışmada özellikle son dönemde işsizlikte meydana gelen artışlarda makroekonomik faktörlerin işsizlik üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin 2010:01-2020:06 dönemi için işsizlik ile makroekonomik faktörlerden ekonomik büyüme, döviz kuru, enflasyon ve faiz ilişkisi ARDL sınır testi ile araştırılmıştır. Test sonucuna göre değişkenlerin uzun dönemde eşbütünleşik olduğu görülmüştür.

Test sonucundan elde edilen bulgulara göre uzun dönemde ekonomik büyümedeki artışın işsizlik üzerinde azaltıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç literatürde Okun yasası olarak ifade edilen işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki negatif yönlü ilişkinin Türkiye için geçerli olduğunu göstermektedir. Yine çalışmada uzun dönemde döviz kurlarındaki artışın işsizliği artırdığı yönünde sonuca ulaşılmıştır.

Çalışmanın analizinden elde edilen diğer bir sonuca göre uzun dönemde enflasyondaki artış işsizliği artırmaktadır. Bu sonuç literatürde Phillips eğrisi olarak adlandırılan ve enflasyon ile işsizlik arasındaki negatif yönlü bir ilişki olduğunu iddia eden görüşün Türkiye'de geçerli olmadığını

göstermektedir. Son olarak analiz sonuçlarından faiz ile işsizlik arasında uzun dönemde pozitif yönlü ilişki olmakla beraber katsayı değerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Çalışmanın uzun dönem analiz sonuçlarına göre ekonomik büyümedeki artış işsizliği azaltırken döviz kuru ve enflasyondaki artış ise işsizliği artırmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de işsizlikle mücadele çerçevesinde ekonomik büyümenin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir. Yine işsizliği kontrol altına almak için işsizlik üzerinde olumsuz etki meydana getiren döviz kurları ve enflasyondaki artışların önlenmesine yönelik politikalar hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKCAN, A . T. ve ENER, M. (2018). “Makroekonomik Değişkenlerin İşsizlik ile İlişkisi: Türkiye Örneği”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 16(31): 263-285.
- ARI, A. (2016). “Türkiye’deki Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisinin Analizi: Yeni Bir Eşbütünleşme Testi”, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 4(2):57-67.
- AYHAN, F. (2019). “Türkiye Ekonomisinde İşsizliğin Belirleyicisi Olan Temel Makroekonomik Değişkenlerin Tespitine İlişkin Bir Uygulama”, International Journal of Economic and Administrative Studies, 25:235-252.
- BAYRAK, M. ve KANCA, O. C. (2013). “Türkiye’de Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 8:97-115.
- BROWN, R. L.; DURBİN, J. ve EVANS, J. M. (1975). “Techniques for Testing the Constancy of Regression Relationships Over Time”, Journal of the Royal Statistical Society: Series B (Methodological), 37(2):149–163.
- EĞİLMEZ, M. (2020), Türkiye Ekonomisi, 2. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ESER, B. Y. (2014). “Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Örneği”. TİSK Akademi, 18: 26-47.
- GÖKTAŞ YILMAZ, Ö. (2005). “Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 2: 11-29.
- HEPSAĞ, A. (2009). “Türkiye’de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi: Sınır Testi Yaklaşımı”, İktisat Fakültesi Mecmuası, 1:169-190.
- KANCA, O. C. (2012). “Türkiye’de İşsizlik ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2:1-18.
- KARACA, C. (2020). Güncel Ekonomik ve Mali Sorunlar, Genişletilmiş 3. Baskı, EkinYayınevi, Bursa.
- KUŞTEPELİ, Y. (2005). “A Comprehensive Short-Run Analysis of o (Possible) Turkish Phillips Curve”, Applied Economics, 37:581-591.
- MIZRAK, Z. (2018). Makroekonomik Göstergelerin Analizi. İçinde: İstihdam Sorunu ve Politikaları Kapsamında Türkiye’de İstihdamın Görünümü (2010-2016), Editörler: Mızrak, Z. ve Karabulut, T., Çizgi Kitabevi, İstanbul.
- ÖZÇELİK, Ö.ve USLU, N. (2017). “Ekonomik Büyüme, İşsizlik Ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin VAR Modeli ile Analizi: Türkiye Örneği (2007 - 2014)”, EKEV Akademi Dergisi, 21(69):31-51.
- ÖZDEMİR, A.; MERCAN, M. ve EROL, H. (2012). “Türkiye Emek Piyasasında Belirlenmiş Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Analizi”, TİSK Akademi Dergisi, 2: 34-54.
- ÖZTÜRK, S. ve SEZEN, S . (2018). “Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi: Türkiye Örneği”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15 (41): 1-14.
- PESARAN, M. H., SHİN, Y. ve SMİTH, R. J. (2001). “Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships”, Journal of Applied Econometrics, 16(3): 289–326.
- PAZARLIOĞLU, M.V. ve ÇEVİK, E.İ. (2007). “Ratchet Model: 1939-2005 Dönemi Türkiye Uygulaması”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1:17-34.
- SELİM, S. VE AYVAZ GÜVEN, E. T. (2014). “Türkiye’de Enflasyon, Döviz Kuru ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi”, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (1): 127-145.
- UYVAL, D. ve SAVAŞ, E. (2003). “Enflasyon ile İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki ve Türkiye Örneği (1980-2002)”, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 6: 35-47.